

КЛОНИРАНЕТО КАТО ПРОБЛЕМ СПОРЕД СТУДЕНТИТЕ ПО СОЦИАЛНИ ДЕЙНОСТИ

Ел. Господинова*, Т. Танева**, Ст.Енчев**, Д.Иванова**, А.Кирякова**,
Г.Димитров**, С. Дурмушева**

*Медицински университет, Пловдив, 4000, България

**Тракийски университет, Стара Загора 6000, България

CLONING AS A PROBLEM BY STUDENTS IN SOCIAL ACTIVITIES

ABSTRACT:

Inclusion of the problems of cloning in teaching of ethics and deontology for students in social activities, in combination with interactive teaching methods, promote their abilities and skills for problem solving, critical thinking and tolerance of differences. The paper presents the student's views on the issue of cloning. The results show that students generally support the idea of therapeutic cloning; they are opposed to cloning human individuals; they are dominated by fears from uncertainty of consequences and they derive your arguments from different fields of human life. Increased interaction activates the formation of their own professional position students, increase their creativity, which encourages the sustainability of their professional intentions.

Key words: deontology, cloning, interactive education, creativity

Един от основните деонтологични проблеми на съвременната медико-педагогика е този за генното инженерство. Дискусиите по темите, свързаните с този клон на науката, периодично се активизират или затихват, но професионалните общности на медици, социални работници, социални учени и широка общественост са далеч от консенсус в мненията. Многоаспектността на тематиката и неопределеността пред бъдещите последици от продуктите на генното инженерство дори за специалисти, създават възможности за включването на проблематиката в обучението по деонтология на специалисти – медицински кадри и социални работници. В комбинация с интерактивни обучителни методи, подобна проблематика позволява (в съответствие с материалите на образователните институции в Съвета на Европа /ЕРИ,1995/ се определят фундаменталните и професионално-социалните умения за подготовката на бъдещия гражданин на Европа):

- формиране на способности и умения у бъдещите специалисти за самостоятелно решаване на проблемите, свързани с медицинската и социална практика от всички възможни аспекти;
- развиване на потребност от непрекъснато личностно и професионално самовъзпитание и самоусъвършенстване;
- придобиване на знания и умения за прилагане на ефективно здравно-ориентирано поведение;
- възпитаване на критично мислене, на способности да се прави разграничение между факти и предразсъдъци;
- затвърждаване на умения за взимане на решения, умения за оценка и управление на риска;
- формиране на нагласи за толерантност към различията в мненията и за вземане на сериозни и обосновани решения (Стийл, Мередит, Темпъл,2003:6), готовност за дейност в интересите на обществото и гражданска отговорност.

Цел на разработката: Да представи основните групи аргументи на студентите по социални дейности, подкрепящи или отричащи клонирането на човешки индивиди, при прилагането на интерактивни методи в занятията по Общопедагогическа и дефектологична деонтология.

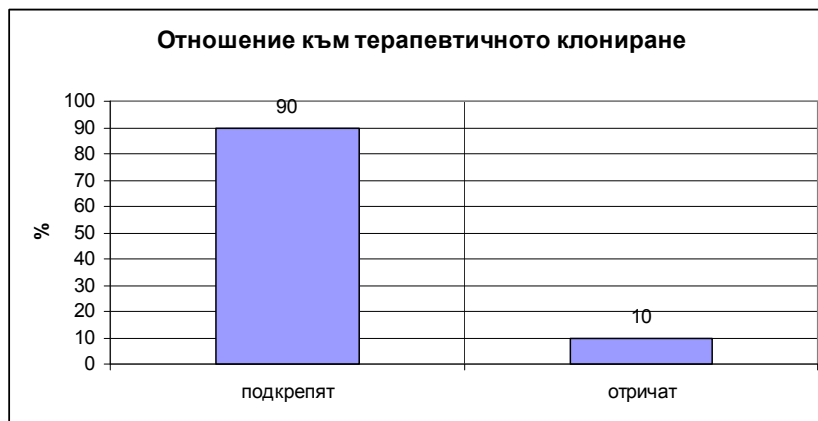
Задачи:

1. Да се обобщят групите аргументи подкрепящи или отричащи клонирането на човешки индивиди;
2. Да се установи зависимостта между по-общите им абстрактни нагласи и лично ангажирания подход при изграждане на позиция по социално–значими проблеми;
3. Идентифициране на потребностите от допълнителна информация, която би могла да подпомогне формирането на аргументирана позиция.

Контингент на изследване са 30 студенти от I-ви курс, специалност „Социални дейности” към МФ на Тракийски университет, в учебните занятия по Общопедагогическа и дефектологична деонтология. Основен дидактичен метод са фокус-групово интервю и дискусия на тема „Моите безпокойства относно клонирането. Моето отношение към човека-клонинг”. След запознаването им с основните материали по този образователен проблем, студентите бяха насочени да изразят становище по основните компоненти на темата, както и да формулират въпроси, на които отговор в литературата не са получили.

Резултати и обсъждане

В своето мнозинство (90%) студентите поддържат идеята и опитите за терапевтично клониране (Фиг.1).

Фиг.1

Те считат, че този метод е забележителен и обещаващ преди всичко с това, че ще бъде преодолян проблема за вродената несъвместимост водеща до отхвърляне на трансплантирани органи. Като дескриптори студентите предлагат:

”Изглежда като чудесна възможност за спасяване живота на хора, стига да не се нарушават моралните закони, да се клонират хора с единствената цел да станат донори на някой мултимилionер, или да се отглеждат деца до определена възраст само затова, че в тях растат желаните органи”.

“Ако технологията на терапевтичното клониране се усъвършенства не е необходимо да се разчита на донорство. Вероятно специално произведените органи ще бъдат абсолютно съвместими с приемния организъм”.

„Клонирането би допринесло съществено за разкриването тайната на живота (еволюцията, развитието на човека), да служи за преодоляване на безплодието, да помага в семейства с рискови, наследствени заболявания да не се раждат наследствено обременени деца”.

Изключително голяма част от студентите са категорично против клонирането на хора (Фиг.2).

Фиг.2

Мнозинството от тях (95%) (считат, че клонирането би навредило на човечеството повече, отколкото да помогне. Дескрипторите са следните:

„... клонирането на човешки индивиди не трябва да се допуска.”

„... това си е чисто експериментиране с човешкия организъм. Ако е трябвало да има еднакви същества, то щяха да се раждат само близнаци. Природата е решила, че не всички хора трябва да са идентични.... клонирането на хора трябва да се забрани в целия свят.”

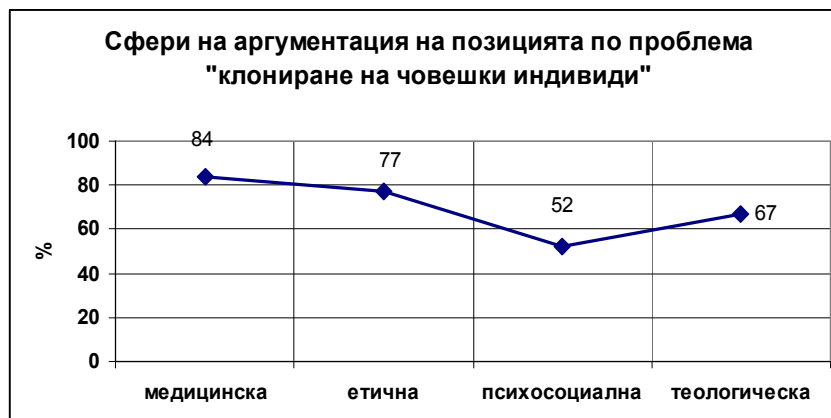
„.....аз съм против клонирането, защото клонингът е точно копие на човека. Къде тогава остава уникалността на дадения обект? Нали всяка личност е строга индивидуалност? Нали именно това прави света и живота различен, нов, изпълнен с емоции?”

”..... това застрашава равновесието на Земята. Клонирането на човек с цел след определена възраст да му бъдат отнети органите е недопустимо! Клонирането прескача всякакви граници на разумното!”

Опасенията, поради които студентите се обявяват срещу клонирането на човешки индивиди, могат да бъдат обобщени до аргументи в няколко аспекта, които често са взаимно свързани (Фиг.3):

1. **Медицински аспект:** според 84% от студентите са възможни нежелани и непредсказуеми органични аномалии, които биха довели или до унищожаване на клонингите в ембрионален стадий (в случай на ранно откриване още по време на бременността), или до съществуване с доживотни дефекти и малформации. Медицината не гарантира контрол върху мултиплицирането на някакви негативни процеси. Научният опит показва, че все още не съществува технология за създаване на здрави и нормални клонирани хора. Предполага се, че в 99% от случаите на човешко клониране ще се раждат хора с различни аномалии (преждевременно стареене, кратка продължителност на живота и др.). Ако клонингът е произлязъл от дефектен геном, той също ще бъде генетично увреден.

Фиг.3

2. **Етичен** аспект: според 77% от студентите, поради ниска ефективност на технологията на клониране, не е налице целесъобразност да бъдат погубвани стотици ембриони, за да живее един:

“За експеримента в Единбург е било необходимо да бъдат оплодени 299 яйцеклетки, от които 30 са започнали да се делят, 9 успешно са се имплантирали, но е оцеляла само една.”

”..... клонирането на хора по други подбуди освен нормалните като алтернатива за създаване на хора е неетично и недопустимо, акт на морално престъпление спрямо човечеството, който се противопоставя на всички природни закони. Етиката на експериментите противоречи на личното достоинство на човека.”

“Стремежът на хората винаги е бил да се идеализира перфектността, но не и да се създават „двойници!”

“Редица произведения на изкуството пресъздават различни гении на човешката цивилизация, но великите творци никога не са си позволили да бъдат автори на човешката неповторимост и уникалност.”

„Хуманизмът няма нищо общо с опита за създаване на „идеални същества”. Всеки се ражда с неговите външни белези, с неговите недостатъци и положителни черти. С тях той се вписва в този прекрасен свят. Ако ние имаме няколко национални герои досуи същите като Васил Левски, кого щяхме да издигнем за наша национална икона?”

3. **Психосоциален** аспект – от тази гледна точка, според 52% от студентите, човекът се разглежда като биосоциално същество, единство на социално-психически черти и индивидуални особености, изградени в процеса на онтогенезиса в резултат на сложни взаимодействия на конкретни обществено исторически условия и влияния, придобити в системата на обществените отношения. Биологичното е необходимо условие и предпоставка за възникването на човека като биологичен вид, но той се оформя, развива и като социално същество в процеса на създаването и развитието на обществата.

“С появата у човека на социалната му същност, тя придобива относителна самостоятелност от биологичната му природа и става необходимо условие за неговото развитие т.е. биологичното е ограничено в рамките на социалното.”

“По никакъв начин не може да се симулира същата социална среда, в която е израснал например един Алберт Айнщайн. Клонингът би приличал на него, но дали изобщо би се интересувал от наука като своя оригинал?”

“Съвременната наука не отчита нещо твърде значимо – наличието на човешка душевност. Тя повлиява своеобразието на характера, манталитета, наклонностите. Една от нашите най-прекрасни черти е тази, че сме различни: умни-глупави, ниски – високи, слаби-дебели, радостни-тъжни. Ако всички станем в еднаква степен красиви, високи, интелигентни, оптимистични и ефективни, то вероятно ще се обезличим като хора. А там, където не можем да различим себе си от другите – “Аз-ът изчезва”.

“Бихме ли могли да живеем в едно общество, където всеки е двойник на някого? Едно от най-съкровени чувства на този свят-любовта, би загубило своето очарование.”

„Според мен стремежът да клонираш човек е страх от смъртта. По природа никой не може да живее вечно.”

4. **Теологичен** аспект: Според 68 % от студентите, привържениците на клонирането твърдят, че по този начин човечеството ще постигне една форма на нетление и безсмъртие, би могло дори да възпроизвежда индивиди с редки таланти – учени, композитори, гении, личностни образи (светци, благодетели) и др. Това би могло да доведе до огромни социални проблеми и до противодействието на множество етични, философски и социални позиции. С изключение на будизма, според който прераждането може да бъде във всякакъв биологичен вид и шансът да се родиш човек е минимален, поради което всяка форма на репродукция е ценна, всички други религии (протестантство, католицизъм, хиндуизъм, ислям) обявяват

клонирането за недопустимо. Главата на Римокатолическата църква Папа Йоан-Павел Втори дава следната оценка:

„Опитите за клониране на хора и животни са повлияни от силите на злото. Това дело е сатанинско. Възпроизводството на човешката раса, както е благословено от Бога и Св. Писание е плътското единение между мъжа и жената. Само и единствено Бог може да дава и отнема живот.“

При прилагане на личностно ангажиран подход във фокус-интервюто, студентите трябва да уточнят **своето отношение** към клонинга. За да бъде реализиран този подход студентите трябва да се екстраполират в ситуация, в която техен колега или приятел е клонинг. Задачата им е да предположат отношението си чрез отговор на въпроса „Как бих реагирал ако имам колега или приятел клонинг?“ Разпределението на мненията им се разпределя както следва: позитивно - 46%, негативно – 18%, неопределено- 38% (Фиг.4).

Могат да бъдат посочени следните дескриптори:

„Би ми било интересно да го разгледам, да го разпитам какво чувства, как мисли? Определено в началото ще бъда резервиран. Няма да считам, че това е човекът когото съм познавал досега..... ще се загуби човешката му идентичност. Всички ще искат да са по-красиви, по-добри. И ще се превърнем в роботи. Сега всички сме различни, всеки допълва някого. Та затова този свят е толкова разкошен!“

„..... аз няма да го изолирам и да се държа зле с него. Все пак той не е отговорен за болните амбиции на някого. Но винаги бях имала едно на ум за него. клонингът си остава „дубликат“ на нещо истинско, т.е. не е истински човек“.

„Клонингът би трябвало да се приема като човешко същество, но с различна душевност. Изкуствен брат-близък, но с десетилетия по-малък, отгледан от семейство и носител на човешки права, но различен по отношение на мисли и емоции. Ще има странни хора, идентични копия, което би довело до еднообразие“.

Фиг.4

„Аз не искам да бъда клонирана и не искам приятелите ми да са клонинги. Мое право е да живея на този свят каквато природата/Бог ме е създал. Единствена диря от мен ще останат моите дела – добри или лоши. Хората са създадени в биологична среда, но са израствали и усъвършенствали в обществото“.

„Твърдо съм против клонирането на живи същества и не бих желала те да присъстват в живота ми и да са около мен. Всеки индивид е неповторим като създание на природата, защото няма друг като него - със същите външни белези, със своята индивидуалност и със своята душевност. Какъв е смисълът - животът да се

възпроизвежда в лабораториите, в изкуствена среда, където чувствата са елиминирани, където една единствена ръка или ум решава всичко?”

„Аз не мога да приема като равно едно същество, което е създадено по изкуствен начин и прилича на своя предшественик само по външен вид и генетичен код. То няма как да притежава абсолютно същите качества, характер, поведение, мисли и дух като оригинала. Освен това къде отива нашата ценност като вид на тази планета? Къде отива смисълът на нашия живот, ако знаем, че когато си отидем от този свят ще бъдем подменени от наше копие?”

При прилагане на корелационен анализ по Pearson, закономерно се установява следната зависимост – значителна част от студентите, които имат негативно отношение към клонирането на човешки индивиди, изразяват позитивно отношение към хората-клонинги, в симулираната ситуация ($R=-0,42$; $p<0,05$). Този резултат показва различия между абстрактните нагласи и личностно ангажирания подход, който вероятно се дължи на много добра диференцираност между причината и следствията от човешките действия в разсъжденията на студентите.

Дескриптори на **предполагаемите рискове** от евентуална практика на клониране на хора:

”Безскрупулни учени да използват тайно тази възможност, с цел собствено обогатяване.”; „Милионерите могат да започнат да се клонират само за да си осигурят органи за трансплантация”; “Ще започнат да се клонират само „идеалните същества”, а нас кой ще клонира?”; ”При определени обстоятелства е възможно клониране на хора с по-ограничени духовни и умствени възможности, или създаване на индивиди, които да бъдат използвани само за „черна работа”; “Това би довело до силно изразено дискриминиране на част от обществото чрез създаване на елитни и малоценни общества. По-богатите нации биха получили доминиращо господство над икономически по-слабите страни.”; „Генното инженерство би могло да помогне в решаването на много проблеми, с които се справяме трудно, дори е невъзможно, но също така би могло и да унищожи целия свят. Защото няма да може да се предотврати използването за нечисти цели. И Алфред Нобел след направата на динамита е искал да се използва само за добри дела, а е спомогнал за развитието на безбройни войни по света.”; „Несъмнено би се стигнало до формирането на расистки и евгенични възгледи, до нацистки планове и да се осъществи мечтата на Хитлер за „чиста нация и раса”, или до клониране на опасни престъпници или убийци”? ”Възможно е клонингът да развие чувство за предопределен житейски път, меркантилност на възприемането, нарцисизъм и патологичен комплекс за превъзходство, омаловажаване на достоинството на личността, понижаване стойността на човешкия живот”.

За да формират по-устойчиви позиции по проблема студентите регистрират **дефицит на информация** по следните въпроси, които предлагат да бъдат предмет на следваща дискусия: Напълно еднакви ли са по същество получените чрез клониране организми?; Може ли някой лунатик да клонира Хитлер?; Биха ли могли хората да бъдат клонирани като безмозъчни (безсъзнателни) същества?; Верен ли е фактът оповестен от световните медии на 28.12.2002 год., че в резултат на усилията на Американската компания „Клонейд”, базирана в Лас Вегас се ражда първото клонирано бебе? Какъв е шансът за практическата реализация на подобни проекти и до каква степен се простират възможностите за това?; Ако твърдението на Атиуо Агура от Националния институт по инфекциозни болести – Япония е вярно, че някои дефекти от клонирането остават скрити дори години след раждането на клонингите и ако се появят непредсказуеми дефекти в развитието на няколко популации, какво ще стане тогава с човечеството?; Ако изискването „Не вреди” е деонтологичен проблем в системата на дължимото поведение във взаимоотношенията „лекар - пациент”, то в каква система ще трябва да бъде поставена релацията „наука - медицина – човечество”, след като клонирането може не само да нанесе вреда на човечеството, но и да го ликвидира?; Ще

може ли да бъде контролирана промяната в експресията на гените по време на развитието на клонирания ембрион, които предизвикват мутации в генома на човешкия индивид?; Може ли да се ограничи вредното влияние на редица фактори на външната среда като радиация,токсини, вируси и др.?; Не съществува ли опасност земята да се пренасели? Нали всеки от нас би желал да задържи любимия човек завинаги?; Няма ли да бъде разрушена семейната институция, след като една жена може да се самовъзпроизведе с една своя яйцеклетка и с едно свое соматично ядро, къде тогава е мястото на съпругът?; Според Н.Т.Енгелхарт човешкото клониране, чрез възпроизводство само на един човек би нарушило основни норми: включва възпроизводство на извънсексуална връзка между съпрузите, откъсване от единението между тях, което по правило е чувствено; клонирането ще бъде неполово възпроизводство. То няма да включва комбинацията от генетичен материал от двамата съпрузи при създаване на потомството.

В заключение: Представените резултати от изследването показват, че като цяло студентите подкрепят идеята за терапевтично клониране; противопоставят се на възможността за клониране на човешки индивиди; вземат решения, доминирани от опасенията си, породени от неопределеността на последиците; извличат аргументи в полза на позицията си от различни сфери – медицинска, психосоциална, етическа и теологическа; и диференцират отношението си към практиката на клониране и към клонингите. Резултатите от проучването подсказват нови идеи относно бъдещото дискутиране на проблема.

Поставени в ситуация да оформят собствено становище относно значими съвременни социални проблеми, при засилена интерактивност, студентите активират формирането на собствената професионална позиция, увеличават креативността си, което може да стимулира устойчивостта на професионалните им намерения. За да се възпроизвежда по-често този ефект е необходимо в ангажираното академично учебно време делът на изпреварващата извънаудиторна самостоятелна работа да бъде преобладаващ. Това прави студентите съпричастни в провеждането на процеса на обучение във ВУЗ и повлиява чувството им на лична отговорност за неговото качество.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Воденичаров,Ц., С.Попова, 2003. Медицинска етика, С.
2. Александрова С., 2007. Медицинска етика, Пл.
3. Живкова, Хр., 2002. Клонирането, С.
4. Лъочкова, М., Т. Танева, 2008. Креативно и конструктивно мислене на студентите във ФОЗ, сп. Здравен мениджмънт, т.8, №4, С.
5. Стийл, Дж., К.Мередит, Ч.Темпъл, 2003. Развитие на критическото мислене чрез четене и писане, 6, С.
6. Engelhardt,Н.Т., 2000. The foundation of Christian Bioethics,